Багаденко І. П.,
начальник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СУЧАСНИЙ СТАН ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

Останнім часом в Україні спостерігається активізація кримінальних правопорушень у сфері статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх. Для прикладу варто згадати тривалу справу стосовно систематичного ґвалтування 10-літньої дівчинки вітчимом (Київ, 2016–2018, зловмисника засуджено до 14-ти років позбавлення волі) [1], так звану справу Дарини Лук'яненко, 11-літньої дівчинки, яку було вбито сусідом на сексуальному підґрунті (Одеська область, 2019–2020, зловмиснику загрожує довічне позбавлення волі, судові засідання тривають) [2], тривалу справу стосовно багатоепізодних розбещень та ґвалтувань малолітніх дівчат керівником дитячого табору (Львів, 2005–2020, підозрюваному загрожує до 15 років ув'язнення, слідство триває) [3] тощо.

Після хвиль громадських невдоволень, протестів та неодноразових подань колективних петицій стосовно посилення кримінальної відповідальності за вчинення насильницьких кримінальних правопорушень у зазначеній сфері урядовці вжили наступних заходів законодавчого та організаційно-правового характеру. Зокрема:

– підписано Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017);

– доповнено Кримінальний кодекс України статтею 126-1 «Домашнє насильство», різновидом якого є сексуальне насильство (2017);

– внесено ряд змін до розділу IV чинного Кримінального кодексу України, якими посилено кримінальну відповідальність за вчинення протиправних діянь у сфері статевої свободи та статевої недоторканості (2017–2020);

– запроваджено національні «гарячі» лінії для допомоги жертвам насильства (в тому числі неповнолітнім жертвам) а також жертвам торгівлі людьми та тендерної дискримінації, жертвам булінгу (2017–2020);

– запущено роботу центрів соціально-психологічної допомоги, притулків для постраждалих від насильства (2018–2020);

– створено новий підрозділ в структурі Національної поліції України – кіберполіцію, до основних із завдань котрої віднесено

попередження та протидія кримінальним правопорушенням, вчинення яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (адже відомо, що значна кількість спроб сексуальних посягань відносно дітей здійснюється через мережу Інтернет) (2015);

– триває розробка цільових програм із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;

– продовжують досліджуватися у сфері юридичних та психологічних наук питання запобігання та протидії насильницьким кримінальним правопорушенням на сексуальному підґрунті тощо.

Однак, на фоні позитивних зрушень та досягнень існують і внутрішні проблеми переважно нормативно-правового характеру, так звані прогалини у праві, які перешкоджають ефективній діяльності практичних підрозділів у зазначеному напрямку.

Так, вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь відноситься до повноважень підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [4]. Проте, внаслідок проведених реформ МВС України у цілому, а також Національної поліції України зокрема, підрозділи ювенальної превенції позбавлені певних повноважень у своїй діяльності, так би мовити, самостійності у проведенні окремих заходів, спрямованих на виявлення кримінальних правопорушень стосовно дітей.

Наприклад, на стадії досудового розслідування повноваження працівників підрозділів ювенальної превенції обмежуються змістом доручень слідчого. У відповідності до п. 3 ч. 2 ст. 40, п. 3 ч. 2 ст. 40-1 Кримінального процесуального кодексу України слідчий органу досудового розслідування / дізнавач доручає проведення слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Однак, підрозділи ювенальної превенції перебувають поза структурою оперативних підрозділів.

Тоді постає питання, чи повноважні працівники підрозділу ювенальної превенції діяти за аналогією норми, наведеної у пункті 2 розділу V Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України № 575 від 07.07.2017, та ініціювати слідчому обґрунтовані пропозиції щодо необхідності проведення конкретних слідчих (розшукових) дій та надання відповідних доручень, чи участь цих підрозділів у досудовому розслідуванні має бути чіткіше прописана?

Крім цього, у відповідності до пункту 1 розділу IX зазначеної Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, слідчо-оперативна група, яка виїздить на місце вчинення кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, статевої свободи

та статевої недоторканості особи, складається зі слідчого, працівника оперативного підрозділу, інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста), кінолога зі службовим собакою (за необхідності), а також за необхідності включаються працівник підрозділу оперативно-технічних заходів, психолог й інші працівники поліції відповідної кваліфікації.

Тоді знову ж таки постає питання, чи повноважні працівники підрозділу ювенальної превенції перебувати у складі слідчо-оперативної групи за категорією «інших працівників поліції відповідної кваліфікації», чи їхня участь має бути чіткіше прописана?

Таким чином, сучасний стан питання запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх має свої як досягнення, так і проблеми у формі прогалин в окремих нормативно-правових актах, які потребують необхідного удосконалення.

Список використаних джерел

1. В Киеве мужчину, который регулярно насиловал 10-летнюю падчерицу, приговорили к 14 годам тюрьмы. URL: https://112.ua/kiev/v-kieve-muzhchinu-kotoryy-regulyarno-nasiloval-10-letnyuyu-padchericu-prigovorili-k-14-godam-tyurmy-445015.html.

2. Вбивство 11-річної Дарини Лук'яненко: суд завершив дослідження письмових доказів. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3056193-vbivstvo-11ricnoi-darini-lukanenko-sud-zaversiv-doslidzenna-pismovih-dokaziv.html.

3. Львів'янина звинуватили в розбещенні і зґвалтуванні кількох неповнолітніх дівчат. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-54285025

4. п. 2 р. 2 Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2017 №1044. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text.

Бондаренко М. С.,
помічник судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, здобувач Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ (СТАТТЯ 96-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

У 2013 році Кримінальний кодекс України (далі – КК України) доповнено статтею 96-1 «Спеціальна конфіскація», до якої законодавець вже шість разів вносив зміни, тобто майже щороку. Втім, зміст цієї статті й після цього навряд можна вважати досконалим.

З появою цієї статті вона містила лише визначення спеціальної конфіскації як примусового безоплатного вилучення за рішенням суду